

PROPERTIES OF INTANGIBLE ASSETS AND THEIR EVALUATION

Madaliyev Muzaffar Ravshanbekovich¹

¹ Employee of Uchkurgan district DSI, Namangan region

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4968515>

ARTICLE INFO

Received: 05th June 2021

Accepted: 10th June 2021

Online: 15th June 2021

KEY WORDS

*intangible assets,
resource, patent,
franchise, software,
intellectual property,
commodity.*

ABSTRACT

The article describes in detail the characteristics of intangible assets, their characteristics, methods of valuation and differences from other tangible assets.

NOMODDIY AKTIVLAR XUSUSIYATLARI VA ULARNI BAHOLASH

Madaliyev Muzaffar Ravshanbekovich¹

¹ Namangan viloyati, Uchqo'rg'on tumani DSI xodimi

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 05-iyun 2021

Ma'qullandi: 10-iyun 2021

Chop etildi: 15-iyun 2021

KALIT SO'ZLAR

*nomoddiy aktivlar,
resurs, patent, franchayza,
dasturiy ta'minot,
intellektual mulk, tovar.*

ANNOTATSIYA

Maqolada nomoddiy aktivlarning xususiyatlari, uning o'ziga xos tomonlari, baholash usullari hamda boshqa moddiy boyliklardan farqlari keng va atroflicha tushuntirib berilgan.

Nomoddiy aktivlar bu jismoniy xususiyatga ega bo'lmagan va odatda uni baholash juda qiyin bo'lgan kompaniyaning uzoq muddatli aktivi yoki resursi (bir yildan katta)dir. Patentlar, franchayzalar, dasturiy ta'minot, savdo markalari va mualliflik huquqlari kabi xayrixohlik, tovar tan olinishi va intellektual mulk bularning barchasi nomoddiy aktivlardir.

Nomoddiy aktivlar moddiy boyliklardan farqli o'laroq mavjud bo'lib, ular yer, transport vositalari, jihozlar va inventarlarni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, o'z qiymatini shartnomaviy talablardan kelib chiqadigan aksiyalar va obligatsiyalar kabi moliyaviy aktivlar ham moddiy aktivlar hisoblanadi.

Moddiy boyliklardan farqli o'laroq, moddiy bo'lmagan boyliklar yong'in, bo'ron

yoki boshqa baxtsiz hodisalar yoki ofatlar natijasida yo'q qilinishi mumkin emas va yo'q qilingan moddiy boyliklarni qayta tiklashga yordam beradi.

Biroq ular odatda qarz olish uchun garov sifatida ishlatilishi mumkin emas va ba'zi nomoddiy aktivlar, masalan, gudvil, beixtiyor yo'q qilinishi yoki biznes muvaffaqiyatsizligining garov ta'siri bo'lishi mumkin. Jismoniy moddaning yetishmasligi nomoddiy aktivning aniqlovchi xususiyati bo'lib tuyiladi. Nomoddiy aktivlarning ta'rifi, ayniqsa, pul aktivlarini istisno qiladi.

Bu bankdagi debitorlik qarzlari va pul mablag'lari kabi narsalarni nomoddiy aktivlar qatoriga kiritmaslik uchun kerak. Moddiy aktivlar xo'jalik yurituvchi subyektning joriy bozor qiymatini oshirsa, nomoddiy aktivlar uning kelajakdagi qiymatini oshiradi. Demak, nomoddiy aktivlar moddiy aktivlar kabi joriy bozor qiymatini oshirishda katta rol o'ynaydi.

Kompaniyaning nomoddiy aktivlarining taxminiy pul qiymatini, uning moddiy boyliklarining sof qiymatini kompaniyaning bozor qiymatidan chiqarib tashlash yo'li bilan hisoblash mumkin. Nomoddiy aktivlar zavod yoki uskunaning aniq jismoniy qiymatiga ega bo'lmasa-da, ular biznes uchun qimmatli va uning uzoq muddatli muvaffaqiyati yoki qobiliyatsizligi uchun juda muhimdir.

Nomoddiy aktivlar kompaniya aktivlarining sezilarli foizini tashkil qilishi mumkin va shuning uchun kompaniyaning balans qiymatiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Buni quyidagi misollar orqali ham aniqlash mumkin. Ba'zi hollarda (masalan, Coca-Cola savdo markasi) kompaniyaning nomoddiy aktivlari qiymati uning moddiy boyliklari qiymatidan ancha yuqori. Nomoddiy aktivni muddatsiz yoki doimiy deb tasniflash mumkin. Kompaniyaning

brendi noma'lum nomoddiy aktiv deb hisoblanadi, chunki u o'z faoliyatini davom ettirishi bilanoq kompaniyada qoladi.

Belgilangan nomoddiy aktivlarga misol qilib shartnomani uzaytirishni rejalashtirmagan holda boshqa kompaniyaning patenti asosida ishlash to'g'risidagi qonuniy kelishuv keltirilgan. Shuning uchun kelishuv muddati cheklangan va belgilangan aktiv sifatida tasniflanadi.

Nomoddiy aktivlarni hisobga olish ba'zi bir noyob talablarga ega. Nomoddiy aktivlar balansda qayd etiladi. Nomoddiy aktiv faqatgina kompaniya uni sotib olgan yoki sotib olgan taqdirda qayd etiladi. Bundan tashqari, nomoddiy aktivlar aniqlanadigan qiymatga va uzoq muddatli foydalanish muddatiga ega bo'lishi kerak. Biznes doirasida yaratilgan nomoddiy aktivlar hisobga olinmaydi. Masalan, logotip qiymatga ega bo'lgan nomoddiy aktivdir. Biroq logotip kompaniya ichida yaratilgan. Boshqa kompaniyaning logotipiga bo'lgan huquqlar sotib olinmadi. Shuning uchun logotip balansga yozilmaydi.

Ko'pgina hollarda buxgalteriya balansi qiymatini hisoblab chiqadigan tahlilchi faqat biznesdan ajratilishi va sotilishi mumkin bo'lgan nomoddiy aktivlarni o'z ichiga oladi.

Gudvillni biznesdan ajratib bo'lmaydi, shuning uchun u odatda balans qiymati hisob-kitoblariga kiritilmaydi. Qimmatbaho patent sotilishi mumkin va u balans qiymatiga kiritiladi. Kompaniyalar nomoddiy aktivlarni yaratishi yoki sotib olishi mumkin. Masalan, kompaniya xaridorlarning pochta ro'yxatini tuzishi yoki patentni o'rnatishi mumkin. Shuningdek, kompaniya nomoddiy narsalarni sotib olishni tanlashi mumkin.

Agar kompaniya nomoddiy aktivni yaratadigan bo'lsa, u jarayonning patent xarajatlarini to'lash, advokat yo'llash va boshqa tegishli xarajatlarni qoplashi mumkin. Bundan tashqari, nomoddiy aktivlarni yaratish bo'yicha barcha xarajatlarda daromadga hisoblab chiqiladi.

Biroq kompaniya tomonidan yaratilgan nomoddiy aktivlar balansda ko'rinmaydi va balans qiymatiga ega emas. Shu sababli kompaniya sotib olinayotganda sotib olish narxi ko'pincha balansdagi aktivlarning balans qiymatidan yuqori bo'ladi. Xarid qiluvchi kompaniya to'langan mukofotni nomoddiy aktivlar (gudvil) sifatida o'z balansiga yozib qo'yadi.

Agar siz kompaniyani sotishni rejalashtirmoqchi bo'lsangiz, uning nomoddiy aktivlari kompaniya bahosiga kiritilishi kerak. Nomoddiy aktivlarning qiymatini tushunish uchun aktivlarni baholashga yordam berish uchun biznes-maslahatchi bilan maslahatlashishdan tashqari quyidagi usullardan foydalanish mumkin.

Nomoddiy aktivlarni takrorlash uchun boshqa kompaniyani talab qiladigan xarajatlari hisoblanadi. Ushbu usul uchun aktivni tiklash uchun zarur bo'lgan haqiqiy xarajatlarni taxmin qilish mumkin. Yoki nomoddiy aktivlarga kiritilgan barcha dastlabki xarajatlarning hozirgi qiymatini hisoblash mumkin.

Siz sotiladigan kompaniya bilan taqqoslanadigan boshqa kompaniyaning markasini yoki boshqa nomoddiy aktivlarini topishingiz mumkin. Ushbu kompaniyaning nomoddiy qiymatlari uning nomoddiy qiymatlarini baholash uchun etalon sifatida ishlatiladi. Nomoddiy aktivlar boshqa biznesga olib keladigan kelajakdagi foyda o'lchanadi. Ushbu usul

uchun siz pul oqimi proektsiyalaridan foydalanishingiz kerak.

Coca-Cola kabi biznesi agar tovar tan olinishi orqali qilingan pul bo'lmasa edi, u qadar muvaffaqiyatli bo'lmaydi. Brendni tanib olish, uni ko'rish yoki unga tegish mumkin bo'lgan jismoniy boylik bo'lmasada, u savdo hajmini oshirishga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Nomoddiy aktivlar turli xil ko'rinishlarda namoyon bo'ladi. Jumladan,

Marketing bilan bog'liq bo'lgan nomoddiy aktivlar

- tovar belgilari.
- Internet-domen nomlari.
- Raqobatdan tashqari shartnomalar.

Mijoz bilan bog'liq bo'lgan nomoddiy aktivlar

- mijozlar ro'yxatlari.
- buyurtma kitobi.
- mijozlar bilan munosabatlar.
- badiiy nomoddiy aktivlar.
- ijro tadbirlari.
- Adabiy asarlar.
- Tasvirlar.
- Musiqiy asarlar.
- Filmlar va teledasturlar.

Shartnomalar asosida nomoddiy aktivlar

- litsenziya shartnomalari.
- Xizmat shartnomalari.
- Franchayzing shartnomalari.
- Lizing shartnomalari.
- uzatish huquqlari.
- mehnat shartnomalari.
- foydalanish huquqlari (masalan, burg'ulash huquqi yoki suvga bo'lgan huquqlar).

Texnologiyalarga asoslangan nomoddiy aktivlar

- patentlangan texnologiya.
- kompyuter dasturlari.

- savdo sirlari (maxfiy formulalar va retseptlar kabi).

Xulosa qilib aytganda, nomoddiy aktivlar fabrika, zavod, tashkilot yoki undagi uskunaning aniq jismoniy qiymatiga

ega bo'lmasa-da, ular biznes uchun qimmatli va uning uzoq muddatli muvaffaqiyati yoki qobiliyatsizligi uchun juda ahamiyatlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vikipediya, bepul ensiklopediya (2018). Nomoddiy aktiv. Olingan: en.wikipedia.org.
2. Biznes lug'ati (2018). Nomoddiy aktiv. Olingan: businessdictionary.com.